

किन्नरकिन्नरी गीति सङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत

रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पसको नेपाली एम. ए. दोस्रो
वर्षको दसौं... पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधकर्ता

कमला न्यौपाने (बराल)
रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस,
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं, २०६७ मङ्सिर
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग काठमाडौं ।

पत्र सङ्ख्या :

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पसको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्रा श्री कमला न्यौपानेले दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको किन्नरकिन्नरी गीति सङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन र विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र उक्त तहका निम्ति उपयुक्त देखिन आएकोले स्वीकृत गरिएको छ ।

.....
.....
तुलसीमान श्रेष्ठ
(नेत्र एटम)
(विभागीय प्रमुख)
बाड्य परीक्षक

.....
राजन भट्टराई
(शोध निर्देशक)

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पसको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका निम्ति शोधार्थी कमला न्यौपानेले मेरा निर्देशनमा किन्नरकिन्नरी गीति सङ्ग्रहको कृतिपरक अध्ययन र विश्लेषण शीर्षकमा शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । उक्त शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
राजन भट्टराई
(प्राध्यापक)

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि यो शोधपत्र श्रद्धेय गुरू राजन भट्टराईज्यूको निर्देशनमा तयार पारेकी हो । शोधपत्रको शीर्षक चयनदेखि शोधकार्य सम्पादन हुदासम्म उहोबाट पाएको अमूल्य मार्ग निर्देशन तथा अविरल सहयोगबाट नै प्रस्तुत शोधपत्रलाई यस प्रारूपमा प्रस्तुत गर्न सकेकी हो । शोधपत्र लेखन कार्य सम्पन्न गर्ने काममा उहोले अलिकति पनि भर्को नमानी आफ्नो अमूल्य समय प्रदान गरी शोधपत्रलाई परिष्कार र परिमार्जन गरिदिनु भएकोमा म उहोप्रति हार्दिक कृतज्ञ छु ।

यसैगरी शोधकार्यमा समुचित सल्लाह, सुझाव र निर्देशन प्रदान गर्नहुने आदरणीय गुरूहरु सर्वश्री तुलसीमान श्रेष्ठ, प्रा.बद्रीविशाल भट्टराई, हरि पराजुली, चिन्तामणि भट्टराई लगायत नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरूहरुप्रति समेत आभार प्रकट गर्दछु ।

साथै प्रस्तुत शोधकार्यमा सामग्री सङ्कलन तथा सुझावका लागि प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्रद्धेय कवि माधवप्रसाद घिमिरे, बिन्दु शर्मा, स्नेही मित्र शान्ति भट्टलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने सिलसिलामा तन,मन, धन र आफ्नो अमूल्य समयको लगानी गर्नुका साथै आवश्यक वातावरण मिलाई

दिनु हुने श्रीमान् राजेन्द्र न्यौपाने तथा टङ्कन कार्यमा सहयोग
पुन्याउने भाइ राज थापालाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस क्षणमा मलाई यहोसम्म पुन्याउनमा सदैव
उत्प्रेरित गर्नु हुने आदरणीय पुज्य माता ज्ञानुदेवी बरालप्रति पनि
कृतज्ञ छु ।

अन्तमा , यस प्रयासलाई सरल र सहज बनाउनमा
सहयोग गर्ने भदौ रिना बराल, पुत्र स्पन्दन न्यौपाने र पुत्री स्नेहा
न्यौपाने पनि धन्यवादका पात्र छन् ।

.....
कमला न्यौपाने (बराल)
रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस
रोल नं. १२६ २२०६५
रजिष्ट्रेशन नः ३२१४३६८८

विषय-सूची

	<u>पृष्ठ</u>
परिच्छेद-एक	१-४
१. शोधपत्रको परिचय	१
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधपत्रको प्रयोजन	१
१.३ समस्याकथन	१
१.४ शोधको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६ शोधको औचित्य	४
१.७ शोधकार्यको क्षेत्र र सीमा	३
१.८ शोध विधि	४
१.९ शोधपत्रको स्वरूप	४
परिच्छेद-दुई	५-२१
२. माधव घिमिरेको साहित्यिक रचनाधर्मिता	५
२.१ माधव घिमिरेको सङ्क्षिप्त परिचय	५
२.१.१ जन्म र जन्मस्थान	५
२.१.२ पारिवारिक पृष्ठभूमि	५
२.१.३ बाल्यकाल र शिक्षादीक्षा	६
२.१.४ विवाह र दाम्पत्य जीवन	७

२.१.५	सेवा, पेसा र संस्थागत संलग्नता	८
२.१.६	भ्रमण	९
२.१.७	सम्मान एवम् पुरस्कार	१०
२.१.८	लेखनमा प्रेरणा र प्रभाव	११
२.२	गीतकार घिमिरेको साहित्यिक व्यक्तित्व र सृजना	१३
२.२.१	कवि व्यक्तित्व	१३
२.२.२	खण्डकाव्यकार व्यक्तित्व	१४
२.२.३	गीतकार व्यक्तित्व	१५
२.२.४	गीति नाटककार व्यक्तित्व	१६
२.२.५	बालकवि व्यक्तित्व	१७
२.१.६	निबन्धकार व्यक्तित्व	१९
२.१.७	कथाकार व्यक्तित्व	२०
२.१.८	अनुवादक व्यक्तित्व	२०
२.१.९	निष्कर्ष	२०

परिच्छेद-तीन

२२-५३

३.	नेपाली गीति परम्परामा किन्नरकिन्नरी गीति सङ्ग्रहहरूको स्थान निर्धारण	२१
३.१	पहिलो चरण	२२
३.२	दोस्रो चरण	२२
३.३	तेस्रो चरण	२८

परिच्छेद-चार

५४-१२९

४. गीति तत्त्वका आधारमा माधव घिमिरे किन्नरकिन्नरी गीति सङ्ग्रहको अध्ययन र विश्लेषण	५३
४.१ गीतको सैद्धान्तिक परिचय र परम्परा	५३
४.१.१ गीतको विधागत परिचय	५३
४.१.२ गीतको परिभाषा	५४
४.१.३ गीतका तत्त्वहरु	५५
४.१.४ गीतको संरचना	५६
४.२ कल्पना	१०६
४.३ अलङ्कार	११३
४.४ अर्थालङ्कार	११७
४.५ लय	११९
४.६ बिम्ब तथा प्रतीक	१२२
४.१.३.७ मानवीकरण	१२५
४.१.३.८ भाषा र शैली	१२६
४.१.११ निष्कर्ष	१२८

परिच्छेद-पाँच

१३०-१४०

५. काव्यप्रवृत्तिका आधारमा माधव घिमिरेको किन्नरकिन्नरी गीति सङ्ग्रहको अध्ययन र विश्लेषण	१३०
५.१ मानवतावादको वकालत	१३०
५.२ परिष्कारवादी चेतना र मूल्यको वर्णन	१३१

५.३	राष्ट्रिय, सांस्कृतिक र राष्ट्रिय एकताको आह्वान	१३२
५.४	प्रचीनताको खोजी र अनुकरण	१३३
५.५	सूक्ष्म जीवनबोध वा जीवनवादी धारणा व्यक्त	१३४
५.५	प्रकृति र मानवको संयोजन	१३५
५.६	मानवीय संवेदना, करुणा र रतिरागात्मक भाव व्यक्त	१३६
५.७	ऐतिहासिक बोध र सांस्कृतिक चेतना	१३९
५.८	निष्कर्ष	१४०

परिच्छेद-६

१४१-१४४

)	उपसंहार	१४१
)	सन्दर्भग्रन्थसूची	१४५